

Føroya útlagna illgras

Myturnar um føroysk lesandi eru mangar. «Váttadur» við sleygi og leysa-segum um henda ella handan studentin, ið fór niður at lesa og síðani endaði so sum so aftan á mong ár í útitsetu. Reyði tráðurin er stórt sæð hesin: Føroysku lesandi í Danmark — og serliga tey í Keypmannahavn — eru ókrút, sum spæla sær, meðan føroysku skattaborgararnir mugu bløða, geralditið og einki við lesnaðin. Fjeppast ofta uppi í politiskum fjasi og ballast harafturat sum óð.

Tað finnast ivaleyst dømir, ið stuðla hesa myndina — eins og væl tað gevast sømdir, ið koll-dema hana.

At henda myndin kortini er so fastgrógv in millum fólk í Føroyum, sum hon er, hóast grundarlagið er ivasamt sleyg, botnar ivaleyst í tveimum: 1) Í gamlari tíð vóru tað næstan bert studentar úr yvirklassafamiljum, 2) borgarlig ideologi roynir at skapa mótsetningar, so at høvuðsmótsetningurin millum lónararbeiði og kapital kann mjørkaleggjast.

Tað fyrra var tann veruleikin, at føroysk lesandi frá gamlari tíð í størri mun eru komin úr borgara-, smáborgara- ella akademikarafamiljum fram um úr arbeiðara- ella fiskimannafamiljum. Henda forskjótingin er minkað nakað við tíðini, uttan tó nær í námind at vera javnað. T.v.s. stórt partur av teimum lesandi hava verið, og nógv eru enn, óekonomiskt trygg vegna foreldrin, tey hava aftan fyri seg og kundu (kunnu) í størri mun enn aðrir samfelagsbólkar sjálvi áseta arbeiðstrýst, fritíð o.s.fr. At tað við tíðini er ein vaksandi partur av studentunum, ið koma úr ómúgvandi fiskimanna- og arbeiðarafamiljum, hevur ikki broytt myturnar.

Her koma vit til tað næsta, fastgrógvna myndin botnar í: Tær koyra víðari við sama lag í borgarligu ideologiini, ið m.a. Dagblaðið og Dimma hava staðið fremst at stimbra. Borgarliga ideologi roynir at káva út yvir óekonomisku valdsviðurskipti í samfelagnum við at seta arbeiðsfólk upp í móti alment lóntum, birta upp undir illvilja móti lesandi o.s.fr. Tey, ið veruliga skúma rómán, fáa soleiðis vent broddin frá sær, við tað at tað eydnast at seta smærri fiskarnar í samfelagnum upp í móti hvørjum øðrum. Hetta er klassiski

taktikkurin: «Del og herske».

At parturin av teimum lesandi, ið koma úr neðra úr tí føroyska klassasamfelagnum, er vaksandi, skyldast fremst hesum báðum: 1) Arbeiðsfólk og fiskimenn hava gjøgnum síni fakfeløg fingið betri ráð, 2) í búskaparligu uppgongutiðunum í 60' unum bötti danski staturnin munandi um lestrarstudning- og lán. Tí er tað ein grov reingjan av veruleikanum at tosa um studentanna dans á rósom sum nakað alment.

Nókur «playboy»-tilvera kann tað ikki bliva til við 800 kr. í studningi og 1000 kr. í statsláni um mánaðin. Og tá er tað treytað, at rættuliga strangar tíðaravmarkingar verða yvirhildnar. Frá landsstýrinum fæst vanlig gott 2000 kr. í láni árliga, t.v.s. minni enn 200 kr. um mánaðin.

Sosialt er støðan ikki frægari. Fólk í Føroyum hefta seg við, at lesandi í stórum tali leita saman á Skarvi um vikuskiftini, men uttan at hugsa um at hjá nógvum er ikki stórt annað í at velja. Tey leita sær inn, har føroyingar eru, fyri at bróta út úr isolatiónini á kollegiukammarinum. Føroysk hús í Keypmannahavn, Århus og Odense høvdu, um útitsetar sjálvi komu at standa fyri innihaldinum — og tað ikki bleiv dikterað av religiøsum reaktion-erum — kunna verið ein karmur um frægari trivnað. Men kunna verið ein karmur

Á sama hátt eru demokratisk rættindi bert eitt eiti. Lesandi føroyingar eru geografiskt avbyrgdir frá restini av føroyska samfelagslívnum og hava tilsvandandi minni møguleikar at broyta síni egnu sosialu og óekonomisku viðurskipti, tí hesi viðurskipti verða ikki uppfatað sum at hoyra heima í føroyskum politikki. Lesandi føroyingar eru útlagin, meðan tey lesa — tey verða ikki viðurkend sum partur av føroyska samfelagnum.

Og viðvíkjandi innihaldinum í lesnaðinum er nakað tað sama galdandi. Hóvini at seta seg inn í føroysk viðurskipti eru vánalig, so tey flestu drukna í donsku útbúgvingarskipanini. Umframt at skula fylgja við vanligu donsku undirvisingini, krevst eitt eyka tak av tí einstaka føroyska lesandi fyri at fáa innlit í føroysk viðurskipti. Politisku stovnarir hava ikki tryggjað tí føroyska les-

Lesandi rimiligar treytir innan donsku útbúgvingarskipanini á hesum øki; ei heldur lagalig kor viðvíkjandi føroyskum tilfari.

Likindini fyri broytingum í næstu framtíð eru yvirhøvar vánalig.

Eingin av føroysku

tingflokkunum fara at gera nakað munagott við omanfyrinevndu viðurskipti. Hóast tað ivaleyst eru vælmeinandi fólk í nógvum av teimum, sum høvdu unt teimum lesandi frægari kor í allar mátar, so eru grundarlag og virkislag í hesum flokkum slik, at ógjørligt er hjá teimum at fáa vend í. Teir borgarligu flokkarnir eru nøgdur við tí tillagaða danska «statsfilialinum», ið verður nevnt Heima-stýrið — útbúgvingarskipan iroknað — sum tryggjar tí føroyska vinnulívnum ta neyðugu arbeiðskraftina til serstakar tekniskar og umsitingarligar funktiónir. — Umframt at henda arbeiðskraft er ópolitisk; teir eru uttan iva fegnir

um, at lesandi føroyingar hava so trong kor at seta seg inn í og seta spurning við valdsviðurskipti í føroyska samfelagnum. Javnaðarflokkurin hevur halgað sær ein fimmoypa-politik innan mörkini hjá føroyska búskapinum og Heimastýrislógini. Tjóðveldisflokkurin nakað tað sama, men við ymsum tjóðskaparsnøkum krøktar uppi sum eiti — hóast orðini ofta hava verið stór.

Felags fyri teir allar er, at politisk uppskot og avgerðir skulu geva teimum ein kontantan atkvøðuvinning — t.v.s. millum føroyingar í útitsetu hava hesir tingflokkar einki at vinna.

Í nógvum londum hevur fakrørslan havt ein týðandi lut í royndunum at demokratisera útbúgvingar fyri at mótvirka borgarligu indoktrineringini. Slik hugsan tykist ikki at hava verið framm í føroysku fakrørsluni.

Men tey lesandi havaju sitt egna fakfelags MFS:

So er, hóast tað er synd at nevna tað fakfelag, sum tað hevur virkað higartil. Tað hevur heldur verið stovnur hjá landsstýrinum til at umsita lán o.t.

Skulu galdandi viðurskiptini broytast, má MFS gerast til eitt politiskt fakfelag burturav, tí einki annað felag, flokkur ella stovnur kunnu væntast at røkja óekonomisku og sosialu áhugamálini hjá teimum lesandi og tryggja teirra demokratisku rættindi. Til at gera MFS til eitt politiskt fakfelag krevst, at lesandi føroyingar gera sær greitt, at tey eru ein partur av føroyska samfelagnum, og sum so eiga at hava óekonomisk, sosial og demokratisk rættindi.

Á hesum grundarlagnum skal fakfelagið MFS uppbyggjast.

Jógvan Mørkøre

